

Nekoliko tipova crnačkih likova u stripu o Tarzanu

Ispitivana je tipologizacija likova u stripovima o crnoj Africi na uzorku od 22 stripa o Tarzanu. Ustanovljeno je šest tipova likova kroz koje se u ovim stripovima predstavlja crna rasa.

Uvod

Afrika je, prema rečima francuskog historičara Mišela Pjera (Pierre 1988), oduvek bila izazov za maštu scenarista i crtača stripova. Putem stripa oni su mogli da popularišu svoje viđenje ovoga dela sveta koji je širem čitalaštvu bio potpuno nepoznat i tako doprinesu, danas duboko ukorenjenoj, stereotipnoj slici Afrike. Do drugog svetskog rata, Afrika se u stripu najčešće predstavlja kao kontinent teškog podneblja, nesigurnosti, stalne životne ugroženosti i napetog zvuka tam-tama koji se razleže kroz džunglu, nagoveštavajući dramu. Kasnije, u predstavama o Africi prevladava utisak bujnog života (izobilje životinjskih i biljnih, mahom egzotičnih vrsta) što daje sliku čudnog i dalekog kontinenta.

Što se predstave o domorocima tiče, oni se i pre i posle rata prikazuju kao neko ko već po svojoj prirodi treba da bude podređen i nadgledan od strane drugih (crnci se najčešće prikazuju kao infantilni, skloni plesu i pesmi, posebno obrednim), a belci kao nadmoćni, ali dobronamerni „staratelji u kojima je sabrano mnoštvo vrlina. Tu je od posebnog značaja jezik – jezik belaca je u stripu rafiniran, doveden skoro do savršenstva, dok je rečnik crnaca štur, a rečenice sklopljene bez ikakvog reda.

Najpristupačniji i, svakako, najpoznatiji primer „dominantnog belca je Tarzan koji, uprkos tome što je u najranijem detinjstvu ostao bez roditelja, uspeva da zagospodari džunglom i štiti njen prirodni poredak. Budući da su stripovi o Tarzanu, kao i većina stripova o Africi, nastali u zapadnoj kulturi, u njima se javlja niz predrasuda o crnoj rasi. Po rečima Berna Hogarta, jednog od najpoznatijih autora stripova o Tarzanu, pred-

Tijana Hadži Nikolić (1979), Beograd, Drinčićeva 32, učenica 3. razreda Filološke gimnazije

Uroš Lalicki (1980), Batajnica, Braće Ribar 65, učenik 2. razreda Zemunske gimnazije

MENTOR: Sladana Miletić, student 4. godine etnologije na Filozofskom fakultetu u Beogradu

stavu o gospodstvu bele rase ništa nije pomućivalo početkom ovog veka, kada sa Berouzova dela nastajala, i kada je kolonijalizam bio u punom cvatu. „Danas, međutim, živimo u posve drugom vremenu, te je, naravno, prirodno da se i naš način mišljenja menja. Ipak, još uvek smo žrtve predrasudnog stava prošlosti. Mi, na primer, i dalje govorimo beo, čist kao sneg, ili mračan, crn kao pakao. Nikada se, ranije, nismo zapitali šta je pravi smisao ovih metafora. Danas, međutim, naša svest mnogo osetljivije reaguje na takve izraze, nastojeći da pronađe nove, u kojima će biti više socijalne i kulturne odgovornosti. Ali tada, u vreme o kojem govorimo, nismo bili dovoljno zreli za takva razjašnjenja: bili smo žrtve jednog opšteg ideološkog stava (Bogdanović 1974: 51).

Cilj ovog istraživanja je da utvrdi i pokaže kako se odnos evropske kulture prema crnoj Africi odražava kroz stripove novijeg datuma. Naša prvobitna zamisao je bila ispitivanje stava crtača i scenariste stripa prema crnačkim likovima, ali smo već pri obradi prvog stripa uočili tri tipa likova sa jasno izdiferenciranim, ali unutar jednog tipa koherentnim, osobinama. Nakon toga, odlučili smo da proverimo da li je tipologizacija likova opšta karakteristika celog uzorka i, ako jeste, koliko takvih tipova ima.

Metod

Prilikom istraživanja, korišćena je metoda formalne analize. Analiza je izvršena na slučajnom uzorku od 22 stripa o Tarzanu, nastalih u razdoblju od 1983. do 1990. godine. Ona je sadržavala popis likova, njihovih osobina i funkcija u priči. Obradeni likovi razvrstani po kategorijama. Svaku od kategorija određuje četiri do šest osobina, pri čemu lik mora posedovati najmanje tri da bi se našao u njoj. Za obrazovanje svake kategorije kriterijumi su bili identični:

1. zastupljenost određenih osobina kod junaka
2. funkcija junaka u priči
3. odnosi u kojima se junak nalazi sa ostalim likovima priče,

pri čemu nam je prvi kriterijum bio glavni za razvrstavanje, a preostala dva su bili pomoćna. Ovakav pristup omogućio nam je da razmotrimo povezanost osobina lika sa njegovom ulogom u priči.

Analiza i rezultati

Ispitujući likove crnaca u datom uzorku (22 epizode) došli smo do šest tipova (kategorija) kroz koje se u stripu manifestuje crna rasa:

poglavica – pravedan, mudar, milostiv, neustrašiv, pošten

vrač – proračunat, lukav, zloban, vlastoljubiv, sujetan, manipulant

Tri najzastupljenija crnačka lika u stripovima o Tarzanu:

- poglavica (čestit i mudar)
- vrač (okrutan)
- sluga - „elokventni Kafu

sluga – servilan, plašljiv, „pripitomljen“, enkulturisan
zaverenik – zao, zavidljiv, agresivan, divalj, žudi za vlašću
ratnik – ponosit, rodoljubiv, ratoboran, odan
član plemena – sujeveran, sklon podvalama, primitivan.

Daljom analizom utvrđeno je da su funkcije likova u priči u najvećem broju slučajeva u neraskidivoj vezi sa njihovim osobinama. Nosioci karakterističnih osobina svakog od tipova gotovo bez izuzetka vrše identične funkcije u svakoj epizodi. Tako, od jedanaest poglavica (kraljeva, vladara) koji se pojavljuju u pomenutom uzorku, njih 9 se nalazi upravo u prvoj kategoriji (tip poglavice). Naša je pretpostavka da su mnogobrojne pozitivne osobine (pravedan, mudar, milostiv, neustrašiv, pošten) pripadnici ove kategorije stekli upravo zbog svoje funkcije u samoj priči. Plemenski poglavica kao najistaknutiji član svoje zajednice najčešće dolazi u kontakt sa belim ljudima, te je stoga i najpodložniji njihovom neposrednom uticaju. Saraduje sa Tarzanom i poštuje „zakon džungle“.

Poglavica, kao nosilac pozitivnih osobina, nalazi svoju suprotnost u plemenskom vraču. Lik vrača odlikuju sračunatost, lukavost, vlastoljublje, sujeta, sklonost manipulaciji. Vrač često tumači neke, za belce posve jasne pojave, na potpuno besmislen način, za razliku od poglavice koji svemu pristupa staloženo i racionalno. U slučaju da fabula zaobilazi lik vrača, a scenario zahteva negativan lik među pripadnicima crne rase, poglavica obavezno preuzima na sebe ulogu negativca i stupa u sukob sa belim čovekom (Tarzanom), navlačeći na sebe ogorčenje čitalaca. Moguće je i da poglavica ne poseduje pobrojane kvalitete ukoliko se on sukobljava sa poglavicom nekog drugog plemena, ali se to dešava samo onda, kada „zli“ poglavica saraduje sa vračem (ili na pomenuti način preuzima njegovu ulogu). U tom slučaju, njemu suprotstavljeni poglavica je „dobar“, naravno, on je taj koji sada saraduje sa Tarzanom.

Među najfrekventnije likove u ovim stripovima spada i sluga koji je po pravilu preplašen, servilan i „pripitomljen“. Kafu, crni pomoćnik „bele memsahib“ u stripu „Ledi zvana avantura“ je nespretn i komičan u svojoj zbunjenosti, ali uvek na raspolaganju staroj i naprasitoj belkinji. Posebno je zanimljiv njegov govor koji je u skladu sa stereotipnom slikom primitivnog domoroca: bez obzira na trud koji ulaže da se uklopi u svet belaca, nikako ne uspeva da se oslobodi suvišnih infinitiva. Funkcija Kafua u celoj priči je da zabavi čitaoca svojim infantilnim komentarima i autore ovoga rada neodoljivo podseća na ludu sa srednjovekovnih dvorova zapadne Evrope.

Pripadnici preostala tri tipa u analiziranim stripovima uglavnom imaju sporednu ulogu, ali su takođe jasno uočljivi.

Literatura

- [1] Bogdanović, Ž. 1974. Jedan lord u džungli ili srećni povratak Berna Hogarta. U *Pegaz*, 7 (ur. Ž. Bogdanović). Beograd: KCB, str. 50-58
- [2] Fransoa E. 1974. Tim Tajlor ili dok je svet bio mlad. U *Pegaz*, 7 (ur. Ž. Bogdanović). Beograd: KCB, str. 23-24
- [3] Pierre, M. 1988. La B. D., Terre des grands fantasmés. *Notre Librairie* (Images du noir dans la littérature occidentale, part 2. De la conquête coloniale â nos jours), 91: 116-19

Stripografija

- 1. 1983. Prokletstvo grada Kone. U *Tarzan-gospodar džungle*, 14. N. Sad: Forum
- 2. 1983. Tačadin glas. U *Tarzan-gospodar džungle*, 14. N. Sad: Forum
- 3. 1984. Zlatna barka. U *Tarzan-gospodar džungle*, 23. N. Sad: Forum
- 4. 1984. Rečni demon. U *Tarzan-gospodar džungle*, 29. N. Sad: Forum
- 5. 1984. Božanstvo plemena Odana. U *Tarzan-gospodar džungle*, 29. N. S: Forum
- 6. 1984. Paukova mreža. U *Tarzan-gospodar džungle*, 29. N. Sad: Forum
- 7. 1985. Zatvorski pakao. U *Tarzan-gospodar džungle*, 38. N. Sad: Forum
- 8. 1985. Gospodar orlova. U *Tarzan-gospodar džungle*, 38. N. Sad: Forum
- 9. 1985. Vatrema ruka. U *Tarzan-gospodar džungle*, 38. N. Sad: Forum
- 10. 1985. Strelac. U: *Tarzan-gospodar džungle*, 42. N. Sad: Forum
- 11. 1987. Crna magija. U *Tarzan-gospodar džungle*, 62. N. Sad: Forum
- 12. 1987. Znak smrti. U *Tarzan-gospodar džungle*, 58. N. Sad: Forum
- 13. 1989. Borba za Opar. U *Stripoteka*, 780. N. Sad: Forum
- 14. 1989. Rogon Tua. U *Tarzan-gospodar džungle*, 88. N. Sad: Forum
- 15. 1989. Dragoceni skiptar. U *Tarzan-gospodar džungle*, 88. N. Sad: Forum
- 16. 1989. Balon iznenađenja. U *Tarzan-gospodar džungle*, 90. N. Sad: Forum
- 17. 1989. Trofej. U: *Tarzan-gospodar džungle*, 91. N. Sad: Forum
- 18. 1989. Veliki čarobnjak. U *Tarzan-gospodar džungle*, 91. N. Sad: Forum
- 19. 1990. Otmica. U: *Tarzan-gospodar džungle*, 92. N. Sad: Forum
- 20. 1990. Svi putevi vode u Kolongo. U *Tarzan-gospodar džungle*, 95. N. S: Forum
- 21. 1990. Susret u džungli. U *Tarzan-gospodar džungle*, 97. N. Sad: Forum
- 22. 1990. Ledi zvana avantura. U *Tarzan-gospodar džungle*, 96/97. N. Sad: Forum

Tijana Hadži Nikolić i Uroš Lalicki

Some Types of Blacks in the Comics about Tarzan

In our research of comic books about Africa (22 Tarzan comics) we wanted to determine character types. It was specified six types of black race in these comics: the chef, the shaman, the servant, the plotter, the warrior and the tribe member.

